

A VAJDASÁGI MAGYARSÁG TÁRSADALMI-GAZDASÁGI JELLEMZŐI A MUNKAERŐ-PIACI HELYZET TÜKRÉBEN

SOCIO-ECONOMIC CHARACTERISTICS OF THE VOJVODINIAN HUNGARIANS ACCORDING TO THE LABOR MARKET

TROMBITÁS TÍMEA PhD-hallgató

Szegedi Tudományegyetem Természettudományi és Informatikai Kar
Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék

Abstract

The subject of this study is to present a short overview about the socio-economic situation of Hungarian communities, who are living in Serbia. The aim of the paper is to gather and analyse characteristics, which were in contact with the Vojvodinian Hungarians employment features, economic position and labor market situation. I am looking for the answer mainly to the questions, such as: in which economic sectors and occupational branches the Vojvodinian Hungarians represent themselves. The process of data collection was organized by statistical data analysis and processing of the scientific literature. After data analysis can be said, that consequences of continued war in years of 1990's, political instability, lack of economic reforms, delayed privatization economically and existentially extremely retarded the local population. Currently the region is struggling with many difficulties. Perhaps the most important are the unemployment and the demographic problem. This includes the rapid population decline (natural decrease and emigration), and those staying in a significant aging of the region, which will generate even more problems in the future.

1. Bevezetés és az alapfogalmak definiálása

A tanulmányban ismertetem a Szerbiában élő magyar közösségek és az általuk lakott területek társadalmi-gazdasági, illetve munkaerő-piaci helyzetét. Céloom a vajdasági magyarság foglalkoztatottsági jellemzővel, gazdasági pozíciójával, illetve munkaerő-piaci helyzetével kapcsolatos adatok összegyűjtése és elemzése volt. A kutatás során azokra a főbb kérdésekre kerestem a választ, hogy a vajdasági magyarság elsősorban milyen gazdasági szektorokban, illetve milyen foglalkozási ágazatokban képviselteti magát. Választásom azért esett a munkaerővel kapcsolatos téma kutatására, mert ez a társadalmi és gazdasági fejlődés egyik kulcsponthja. A téma indokoltságát egy idézettel is szeretném bemutatni: „Az egyének, családok szintjén – legyenek azok akár a többségi, a kisebbségi nemzethez tartozóak – a mindennapi boldogulás alapvető összetevője a munka világában való sikeresség, a szakmai érvényesülés”.¹

A térség bemutatása előtt szükség van a község kifejezés tisztázására, ugyanis a község fogalma Szerbiában tartalmában mást jelent, mint a magyarországi szóhasználatban. Szerbiában a község több települést összefogó, legalacsonyabb szintű közigazgatási egység és jellemzően egy várost és közvetlen vonzáskörét jelenti. A község székhelye, központja – amiről általában a községet is elnevezik – a községközpont, viszont ezeket a településeket is csak községnek nevezik. A községek egymáshoz viszonyítva terület és népesség szempontjából igen eltérőek.

A tanulmányban szereplő adatok a Szerbiai Statisztikai Hivatal (Statistical Office of the Republic of Serbia) adatbázisából elérhető 2002-es népszámlálás adataiból származnak, emellett a vonatkozó szakirodalmat is igénybe vettem.

2. A térség általános jellemzői

Szerbiában a magyar kisebbség által lakott községek többnyire Vajdaság északi részén helyezkednek el. Vajdaság Autonóm Tartomány Szerbia viszonylag fejlett térsége és Európa egyik legkedvezőbb adottságú agrárvidéke. Területe 21 500 km², székhelye Újvidék (Novi Sad). Három nagy folyó, a Duna, a Tisza és a Száva három földrajzi tájegységre osztja a tartományt: Bácskára, Bánátra és Szerémségre. Lakosainak száma a 2002. évi népszámlálási adatok szerint 2 031 992 fő, népsűrűsége 94,5 lakos/km².² Vajdaság multi-etnikus régió, ugyanis több mint húsz etnikai csoport él a területen, amelyek közül a legnagyobbak – a tartomány mintegy kétharmados többségét alkotó szerb lakosság után – a magyar, a szlovák, horvát, montenegrói és a román.³

Vajdaság hét körzetre (okrug) van felosztva: Dél-bácskai körzet, Dél-bánsági körzet, Észak-bácskai körzet, Észak-bánsági körzet, Közép-bánsági körzet, Nyugat-bácskai körzet és a Szerémségi körzet. Az Észak-bácskai körzetben él a vajdasági magyarság közel harmada. Közigazgatásilag a körzeteket tovább bonthatjuk községekre.

A 2002. évi népszámlálás szerint Vajdaságban 290 207 magyar nemzetiségű élt, vagyis a magyar kisebbség számaránya a tartomány lakosságához képest 14,2% volt.⁴ Vajdaságban élő magyarok többsége a Magyarországgal határos régiókban és a Tisza-mentén él. A leginkább magyarnak tekinthető települések tömbjét Bácska északkeleti részén, a Tisza jobb partjához tapadó Horgos (Horgoš) – Bácsstopolya (Bačka Topola) – Bácsföldvár (Bačko Gradište) háromszögben találjuk.⁵ Bánátban jóval csekélyebb, a Szerémségben elenyésző a magyar nyelvű községek száma.⁶ Hat községben a magyarság abszolút többséget alkot: Zentán (Senta), Adán (Ada), Magyarkanizsán (Kanjiža), Kishegyesen (Mali Idoš), Topolyán (Bačka Topola) és Csókán (Čoka); Óbecsén (Bečej) és Szabadkán (Subotica) pedig relatív többségük figyelhető meg. A délvidéki magyarság gazdasági és művelődési központja Szabadka–Zenta vonalban húzódik.⁷

3. Történelmi áttekintés

A második világháborút követő években Vajdaság az egy főre jutó nemzeti jövedelem tekintetében Jugoszláviában a második helyen állt (Szlovénia után), később a harmadik helyre szorult Horvátország mögé. Mindent összevetve Vajdaság volt az állam egyik legfejlettebb, leggazdagabb, bár mezőgazdasági jellegű országrésze.⁸ A szerbiai magyarság döntő többsége a mezőgazdaságból élt, ezért gazdasági helyzetüket a mezőgazdaság mindenkor helyzete határozta meg.⁹ A kötelező beszolgáltatás sújtotta őket egészen 1953-ig, amikor engedélyeztették a szabadpiaci árusítást.¹⁰ Jellemző volt a felaprózott egyéni gazdálkodás és a kétlaki munkások növekvő rétege.¹¹ A magyarok nagy része a közeli városba járt dolgozni, ott volt munkaviszonyban (elsősorban az élelmiszeriparban), de kisparcellás és háztáji termeléssel is foglalkozott. Arday Lajos könyvében így ír erről: „A magyarok egyharmada egyéni gazdálkodó; ehhez járul a kétlaki, ingázó, félparasztok' széles rétege, s így érthető az a megállapítás, hogy az aktív népesség fele az élelmiszer-termelésből vagy az ezzel szoros kapcsolatban álló tevékenységekből él”.¹² A későbbiekben a pa-

rasztcsaládból származó fiatalok egy része elhagyta a nemzetiségi létet őrző falut és a szerb jellegű iparosodó nagyvárosokba (Újvidék-Novi Sad, Zombor-Sombor, Nagyikinda-Kikinda, Nagybecskerek-Zrenjanin, Pancsova-Pančevo) költözött, esetleg külföldön vállalt munkát.¹³ A 1980-as évek második felétől Vajdaságban lemaradás, visszafejlődés volt tapasztalható, hiszen a beruházási politika évekig a fejletlen déli vidékeket helyezte előtérbe, de ez ma sincs másképp, ugyanis az új területfejlesztési tervek hátrányos helyzetbe hozzák a térséget.¹⁴ A Vajdaságban megtermelt jövedelem nagy részét elvonják más lemaradó területek felzárkóztatása érdekében, miközben az agráröllő egyre csak nyílik. A mezőgazdaságból eltávozott javak értékének alig a felét jutatták vissza.¹⁵

4. Társadalmi jellemzők

A délvidéki magyar népesség folyamatosan fogy, aminek egyik fő oka a természetes népszaporulat drasztikus csökkenése. Megfigyelhető volt már a 1960-as évektől a natalitás csökkenése a délvidéki magyarság körében.¹⁶ A népességfogyás további oka egyrészt az asszimiláció, különösen a szórvány magyarság körében, másrészt a külföldre irányuló emigráció, főleg a balkáni zavargások és a rossz gazdasági helyzet miatt.

A szerbiai lakosok (köztük a magyarok) kivándorlása három évtizede tart. Az elvándorlásra a háborús válságon kívül fontos motivációs tényezőként hatott a bizonytalanság, a munkanélküliség, a szociális-anyagi helyzettel való elégedetlenség, valamint a reformok lassúsága.¹⁷ Szerbia területén a legnagyobb mértékű kivándorlás a Vajdaságban volt. A tartományon belül is a külföldre távozás tekintetében a legintenzívebb régió Dél-Bánát és Észak-Bácska.¹⁸ Az elvándorlás főleg a fiatal, tanult és szakképzett csoportokat sújtotta (sújtja), ami jelentős mértékben hozzájárult a munkaerő-piaci verseny gyengüléséhez. A természetes szaporulat csökkenése és a fiatalabb korosztály elvándorlása a térség elöregedéséhez vezet. Az egyes kimutatók szerint Vajdaságban az európai átlagnál nagyobb az elöregedés aránya: 21%-ra tehető a 60 éven felüliek száma, míg a fiatalkorúak száma a népesség egy ötödét sem teszi ki.¹⁹

A munkaerő-piaci helyzet szoros kapcsolatban áll az iskolai végzettséggel. A szerbiai magyarok legnagyobb százaléka középiskolát (37,3%) végzett, őket követik az általános iskolát végzettek (29,8%), majd az általános iskolát be nem fejezettek (24,1%). Az iskolai végzettség nélküliek százaléka 2,1% volt. A magyarság 3,2%-ának főiskolai és 3%-ának egyetemi végzettsége van.²⁰ A magyarok általános iskolai végzettsége jobb, mint a többségi nemzeté, viszont a képzettség további szintjein lemaradások tapasztalhatóak.²¹ A jövőben szorgalmazni kell a magyar népesség iskolai és szakmai képzésének/képesítésének feljavítását, ami hozzájárulna a munkaerő-piaci pozíciójuk erősödéséhez.

5. Gazdasági jellemzők

A magyarok többsége jelenleg olyan környezetben él, ahol a mezőgazdaság és az érre épülő élelmiszeripar dominál és sajnos pont ezeken a hagyományos területeken mutatkozik súlyos tökehiány (deprimált árak, egyre nyitottabb árolő a mezőgazdasági és ipari termékek között).²² Ezzel egy időben megindult a mezőgazdasági beruházások csökkenése, és ennek következtében nemzetközi piacon a mezőgazdasági áru nem igazán tudott versenyképes maradni.

A magyarok lakta községek gazdasági helyzete vegyes képet mutat, mert némelyik község, mint például Szabadka, Óbecse és Magyarakanizsa vajdasági viszonylatban is fejlett-

nek mondható, míg mások, így Csóka és Kishegyes, a tartomány legszegényebb községei közé tartoznak.²³ Az egy főre eső nemzeti jövedelem Szabadkán, Zentán és Óbecsén meghaladta a vajdasági átlagot. A magyarlakta községek gazdaságában a mezőgazdaság magas arányt képvisel. 2004-ben egyes településeken majdnem elérte az 50%-ot, mint például Adán, Topolyán, Kishegyesen és Csókán, valamivel alacsonyabb volt Óbecsén és Magyarkanizsán, míg a legalacsonyabb volt a mezőgazdaság súlya a helyi gazdaságban Szabadkán (16%) és Zentán (22%).²⁴ A négy utóbbi község esetében az alacsonyabb arányú mezőgazdasági részesedés a viszonylag fejlettebb feldolgozóipar jelenlétére utal. A lakosság megélhetése szempontjából a kis parasztbirtokok és a mezőgazdaság szerepének felértékelődése a magas munkanélküliségnek is köszönhető.²⁵

A munkanélküliség súlyos probléma egész Szerbiában, így Vajdaságban is. A tartományban a 2004-es esztendőben 269 910 munkanélkülit tartottak nyilván, így a munkanélküliségi ráta 30,65% volt.²⁶ Mindamelllett a térségben jelentkezik a rejtett munkanélküliség is, hiszen a munkahely elvesztése helyett nagyon sokan kényszer-nyugdíjba mentek el, vagy „feketéznek”. Napjainkra a munkanélküliség egyaránt sújtja a női és a férfi munkavállalókat, a pályakezdőket és azokat, akik korábban már munkaviszonyban álltak.²⁷ Vajdaságban a munkát keresők többsége középiskolát vagy magasabb iskolát végzett, tartósan munkanélküli egyén. A dolgozók munkavesztésének fő oka a vállalat megszűnése, vagy a dolgozók „technológiai felesleggé” válása.²⁸ Ezért a fiatal szakképzett munkanélküliek már néhány évtizede tömegesen külföldre távoznak az országból. A 15 évnél idősebb lakosság egyharmada van munkaviszonyban. A foglalkoztatottak legnépesebb csoportját a 30 és 39 év közötti, középiskolai végzettséggel rendelkező dolgozók alkotják.²⁹ A munkanélküliség problémájára az újonnan alapított kis- és középvállalkozások jelenthetnék a megoldást, persze a tőkeerős külföldi befektetők mellett. Viszont nehezíti a vállalkozások beindítását, hogy az erre potenciálisan alkalmas réteg nagy számban hagyta el az országot.³⁰

A többi kisebbséghez hasonlóan, a magyarok jelenléte a közzsférában alulreprezentált. Kevesen dolgoznak a bíróságokon, az ügyészségeken, a közigazgatási szervekben, a belügyi szervekben, a médiumokban, és általában a vezető pozíciókban. Viszont a tartományi, önkormányzati és községi képviselői testületekben részvételük megközelíti a lakosság nemzetiségi összetételének arányát.³¹ A szórványban élő magyarságra ez már kevésbé igaz, hiszen nemcsak az állami hatáskörbe tartozó területeken, mint például a rendőrségen, de a tartományi hatáskörbe tartozó illetve az önkormányzat ellenőrizte közvállalatokban is erősen alulreprezentált. A délvidéki magyar aktív lakosság 1/3-a a mezőgazdaságban és megközelítőleg további 1/3-a a feldolgozóiparban munkásként dolgozik.³² A magyarság a többségi nemzethez viszonyítva alulreprezentált az „elit foglalkozások” (törvényalkotó, közigazgatási és gazdasági vezető, önálló értelmiségi) körében, viszont felülreprezentált a fizikai munkát végzők, vagyis a földművesek, a munkások és a kisiparosok körében (1. táblázat).³³

1. táblázat. A szerb és magyar aktív kereső népesség foglalkozási szerkezete a Vajdaságban (2002.évi népszámlálás)

[Forrás: Mirnics Károly (2008): Vajdaság és a magyar nemzeti kisebbség népességének gazdasági szerkezete és változásai (1953–2002). In: Regionális erőnlét. A humán erőforrás befolyása Vajdaságban. Magyarságkutató Tudományos Társaság, Szabadka.173. p.]

Table 1. The Serbian and Hungarian occupational structure of the active working population in Vojvodina (census of 2002)

	Szerb		Magyar	
	Szám	Szerkezet %	Szám	Szerkezet %
Összesen	457 436	100,0	102 794	100,0
Törvényalkotó, közigazgatási és gazdasági vezető	22 157	4,8	2679	2,6
Szakember (önálló értelmiségi)	32 309	7,1	3 985	3,9
Szaktunató (beosztott értelmiségi)	84 187	18,4	13 275	12,9
Irodai dolgozó	32 007	7,0	5 205	5,1
Szolgáltató és kereskedelmi foglalkozású	56 105	12,3	8 425	8,2
Mezőgazdasági magántermelő	59 718	13,1	24 978	24,3
Kisiparos	52 538	11,5	14 792	14,4
Gép- és gépszerelő és -szerelő	65 743	14,4	15 913	15,5
Elemi foglalkozás	39 773	8,7	12 635	12,3
Egyéb	12 899	2,8	910	0,9

6. Összegzés

Vajdaság és azon belül a magyarok lakta községek valaha jó adottságokkal és lehetőségekkel rendelkező térség volt, azonban az elmúlt két évtized derékba törte ezt a fejlődést. Jelenleg a térség több nehézséggel is küszködik, talán ezek közül a legfontosabb a humán infrastruktúra egészét átható demográfiai jellegű probléma. Ez magában foglalja a népesség gyors ütemű fogyását (természetes fogyás és elvándorlás), valamint a térségben maradó jelentős mértékű előregedését, amely a jövőben több problémát is generálhat.

A folyamatok háborúskodás következményei, a politikai bizonytalanság, a gazdasági reformok elmaradása és a késlekedő privatizáció gazdaságilag és egzisztenciálisan is rendkívül visszavetették a helybeli lakosságot. Ezen problémák mellett a térség elmaradottságát fokozza hagyományos mezőgazdasági jellege is.

Ezen problémák egyik legmeghatározóbb forrása a meglévő gazdasági helyzet és az ebből fakadó munkanélküliség, amely sajnos az egész országot jellemzi. Az egyik legfontosabb cél a térség gazdaságának élénkítése és munkaerő-piaci helyzetének javítása volna, valamint vonzóvá tétele a külföldi beruházók számára, hiszen így új munkalehetőségeket lehetne teremteni, ami akár az egyre felgyorsuló elvándorlást is enyhíteni tudná.

A szakirodalom és a statisztikai adatok feldolgozása alapján elmondható, hogy Vajdaság északi részén élő magyarság többsége, a mezőgazdaságban illetve a hozzá kapcsolódó élelmiszeriparban dolgozik. A munkaerő-piacon való jobb fellépésük érdekében nagyobb figyelmet kell fordítani a mezőgazdaság fejlődését elősegítő változásokra (pl. ösztönözni kell a specifikus mezőgazdasági termékek előállítását). Továbbá szorgalmazni kell a munkanélküliek és a munkaerő-felesleggé váltak átírányítását és ösztönözni kell a magasabb iskolai végzettség elérését, amelynek következtében növekedhet a számuk a közszférában is.

Jegyzetek

1. Fábri István (2003): Bevezetés. In: Fábri István (szerk.): Kisebbségi lét és érvényesülés. A magyar lakosság munkaerő-piaci kihívásai a Kárpát-medencében. Lucidus Kiadó. Budapest. 10. p.
2. Gábrity Molnár Irén (2008): Tájidentitásunk a materiális és immateriális tényezők ölelésében. In: Gábrity Molnár Irén–Mircics Zsuzsa (szerk.): Regionális erőnlét. A humán erőforrás befolyása Vajdaságban. Magyarságkutató Tudományos Társaság. Szabadka. pp. 9–72.
3. Huszka Beáta (2008): Szerbia decentralizációja: a kisebbségi dimenzió. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány. Budapest. 197. p.
4. Statistical Office of the Republic of Serbia 2002. – <http://webrzs.stat.gov.rs/axd/en/Zip/CensusBook1.pdf>, letöltve: 2011. 11. 10.
5. Kocsis Károly–Hodosi Eszter (1991): Magyarok a határainkon túl – a Kárpát-medencében. Tankönyvkiadó. Budapest. 179. p.
6. Kocsis Károly–Hodosi Eszter (1991): Magyarok a határainkon túl – a Kárpát-medencében. Tankönyvkiadó. Budapest. 179. p.
7. Gábrity Molnár Irén (2003): A munkaerőpiac általános tendenciái Szerbiában (A Vajdaság). In: Fábri István (szerk.): Kisebbségi lét és érvényesülés. A magyar lakosság munkaerő-piaci kihívásai a Kárpát-medencében. Lucidus Kiadó. Budapest. pp. 217–255.
8. Gulyás László (2005): Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák–Magyar Monarchiától napjainkig. Hazai Térségfejlesztő Rt. Pécs. 233. p.
9. Gulyás László (2005): Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák–Magyar Monarchiától napjainkig. Hazai Térségfejlesztő Rt. Pécs. 233. p.
10. Gábrity Molnár Irén (2003): A munkaerőpiac általános tendenciái Szerbiában (A Vajdaság). In: Fábri István (szerk.): Kisebbségi lét és érvényesülés. A magyar lakosság munkaerő-piaci kihívásai a Kárpát-medencében. Lucidus Kiadó. Budapest. pp. 217–255.
11. Gulyás László (2005): Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák–Magyar Monarchiától napjainkig. Hazai Térségfejlesztő Rt. Pécs. 233. p.
12. Arday L. (2002): Magyarok a Délvidéken, Jugoszláviában. BIP Kiadó. Budapest. 33. p.
13. Arday L. (2002): Magyarok a Délvidéken, Jugoszláviában. BIP Kiadó. Budapest. 387. p.
14. Gábrity Molnár Irén (2000): Gazdasági életünk útvesztői. In: Gábrity Molnár Irén–Mircics Zsuzsa (szerk.): Vajdasági marasztaló. Magyarságkutató Tudományos Társaság. Szabadka. pp. 53–67.
15. Gábrity Molnár Irén (2000): Gazdasági életünk útvesztői. In: Gábrity Molnár Irén–Mircics Zsuzsa (szerk.): Vajdasági marasztaló. Magyarságkutató Tudományos Társaság. Szabadka. pp. 53–67.
16. Gyémánt Richárd (2008): A határon túli magyarság demográfiai és társadalomstatisztikai sajátosságai. Doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem. 311. p. – http://doktori.bibl.u-szeged.hu/1162/1/Gyemant_Richard_Ertekezés.pdf, letöltve: 2011. 12. 08.
17. Hídvégi Mikó Imre Kutatóintézet Alapítvány. 16. p. – http://www.hidvegimiko.hu/b2_kutatasaink/Unios_palyazatok_SZERBIA.pdf, letöltve: 2011.12.08.
18. Gábrity Molnár Irén (2003): A munkaerőpiac általános tendenciái Szerbiában (A Vajdaság). In: Fábri István (szerk.): Kisebbségi lét és érvényesülés. A magyar lakosság munkaerő-piaci kihívásai a Kárpát-medencében. Lucidus Kiadó. Budapest. pp. 217–255.

19. Tamaskó Anett (2009): A DKMT Euróregiói tevékenységének bemutatása ismertségének tükrében, Budapesti Gazdasági Főiskola, Külkereskedelmi Főiskolai Kar. 74. p. – http://elib.kkf.hu/edip/D_14941.pdf, letöltve: 2012. 01. 07.
20. Kajári Karolina (2006): Életminőség – humánháttér, kultúra. In: Gábrityné Molnár Irén és Ricz András (szerk.): Kistérségek életereje. Regionális Tudományi Társaság Szabadka. pp. 72–82.
21. A vajdasági magyar tudományfejlesztés és kutatások stratégiája. – <http://www.mtt.org.rs/vak/VMTA/VMATKutatasjelentes2008.pdf>, letöltve: 2011. 12. 06.
22. Mirnics Károly (2008): Vajdaság és a magyar nemzeti kisebbség népességének gazdasági szerkezete és változásai (1953–2002). In: Regionális erőnlét. A humán erőforrás befolyása Vajdaságban. Magyarságkutató Tudományos Társaság. Szabadka. pp. 159–245.
23. Huszka Beáta–Bakó Tamás (2007): Észak-Vajdaság magyar többségű községeinek gazdasága. Műhelytanulmány 24. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány. Budapest. 116. p.
24. Huszka Beáta–Bakó Tamás (2007): Észak-Vajdaság magyar többségű községeinek gazdasága. Műhelytanulmány 24. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány. Budapest. 116. p.
25. Huszka Beáta–Bakó Tamás (2007): Észak-Vajdaság magyar többségű községeinek gazdasága. Műhelytanulmány 24. Budapest, Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány. Budapest. 116. p.
26. NSZ - Pokrajinska služba za zapošljavnje. 10. p. – <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0352-5732/2006/0352-57320621503S.pdf>, letöltve: 2011. 12. 02.
27. Szlávity Ágnes (2008): Az észak-bácskai régió munkaerő-piaci tendenciái. In: Gábrity Molnár Irén–Mirnics Zsuzsa (szerk.): Regionális erőnlét. A humán erőforrás befolyása Vajdaságban. Magyarságkutató Tudományos Társaság. Szabadka. pp. 246–264.
28. Szlávity Ágnes–Kovács Krisztina (2006): Munkaerőpiac. In: Gábrity Molnár Irén–Ricz András (szerk.): Kistérségek életereje – Délvidéki fejlesztési lehetőségek. Regionális Tudományi Társaság. Szabadka. pp. 83–93.
29. Szlávity Ágnes (2008): Az észak-bácskai régió munkaerő-piaci tendenciái. In: Gábrity Molnár Irén–Mirnics Zsuzsa (szerk.): Regionális erőnlét. A humán erőforrás befolyása Vajdaságban. Magyarságkutató Tudományos Társaság. Szabadka. pp. 246–265.
30. Szlávity Ágnes–Kovács Krisztina (2006): Munkaerőpiac. In: Gábrity Molnár Irén–Ricz András (szerk.): Kistérségek életereje – Délvidéki fejlesztési lehetőségek. Regionális Tudományi Társaság Szabadka. pp. 83–94.
31. Huszka Beáta (2003): Vajdasági magyarok a szerbiai privatizációban. In: Réti Tamás (szerk.): Gazdasági integráció esélyei Szerbia és Szlovákia határ menti régióiban. Műhelytanulmány 1. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány. Budapest. pp. 13–25.
32. Hídvégi Mikó Imre Kutatóintézet Alapítvány. 16. p. – http://www.hidvegimiko.hu/b2_kutatasaink/Unios_palyazatok_SZERBIA.pdf, letöltve: 2011.12.08.
33. Mirnics Károly (2008): Vajdaság és a magyar nemzeti kisebbség népességének gazdasági szerkezete és változásai (1953–2002). In: Regionális erőnlét. A humán erőforrás befolyása Vajdaságban. Magyarságkutató Tudományos Társaság. Szabadka. pp. 159–245.

Felhasznált irodalom

- Arday Lajos (2002): Magyarok a Délvidéken, Jugoszláviában. BIP Kiadó. Budapest. 387. p.
- Fábrí István (2003): Bevezetés. In: Fábrí István (szerk.): Kisebbségi lét és érvényesülés. A magyar lakosság munkaerő-piaci kihívásai a Kárpát-medencében. Lucidus Kiadó. Budapest. 10. p.
- Gábrity Molnár Irén (2000): Gazdasági életünk útvesztői. In: Gábrity Molnár Irén–Mirnics Zsuzsa (szerk.): Vajdasági marasztaló. Magyarságkutató Tudományos Társaság. Szabadka. pp. 53–67.
- Gábrity Molnár Irén (2003): A munkaerőpiac általános tendenciái Szerbiában (A Vajdaság). In: Fábrí István (szerk.): Kisebbségi lét és érvényesülés. A magyar lakosság munkaerő-piaci kihívásai a Kárpát-medencében. Lucidus Kiadó. Budapest. pp. 217–255.

- Gábrity Molnár Irén (2008): Tájidentitásunk a materiális és immateriális tényezők ölelésében. In: Gábrity Molnár Irén–Mircsics Zsuzsa (szerk.): Regionális erőnlét. A humán erőforrás befolyása Vajdaságban. Magyarságkutató Tudományos Társaság. Szabadka. pp. 9–72.
- Gulyás László (2005): Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák–Magyar Monarchiától napjainkig. Hazai Térségfejlesztő Rt. Pécs. 233. p.
- Huszka Beáta (2003): Vajdasági magyarok a szerbiai privatizációban. In: Réti Tamás (szerk.): Gazdasági integráció esélyei Szerbia és Szlovákia határ menti régióiban. Műhelytanulmány 1. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány. Budapest. pp. 13–25.
- Huszka Beáta (2008): Szerbia decentralizációja: a kisebbségi dimenzió. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány. Budapest. 197. p.
- Huszka Beáta–Bakó Tamás (2007): Észak-Vajdaság magyar többségű községeinek gazdasága. Műhelytanulmány 24. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány. Budapest. 116. p.
- Kajári Karolina (2006): Életminőség – humánháttér, kultúra. In: Gábrity Molnár Irén és Ricz András (szerk.): Kistérségek életereje. Regionális Tudományi Társaság. Szabadka. pp. 72–82.
- Kocsis Károly–Hodosi Eszter (1991): Magyarok a határainkon túl – a Kárpát-medencében. Tankönyvkiadó. Budapest. 179. p.
- Mircsics Károly (2008): Vajdaság és a magyar nemzeti kisebbség népességének gazdasági szerkezete és változásai (1953–2002). In: Regionális erőnlét. A humán erőforrás befolyása Vajdaságban. Magyarságkutató Tudományos Társaság. Szabadka. pp. 159–245.
- Szlávy Ágnes–Kovács Krisztina (2006): Munkaerőpiac. In: Gábrity Molnár Irén–Ricz András (szerk.): Kistérségek életereje – Délvidéki fejlesztési lehetőségek., Regionális Tudományi Társaság. Szabadka. pp. 83–94.
- Szlávy Ágnes (2008): Az észak-bácskai régió munkaerő-piaci tendenciái. In: Gábrity Molnár Irén–Mircsics Zsuzsa. (szerk.): Regionális erőnlét. A humán erőforrás befolyása Vajdaságban. Magyarságkutató Tudományos Társaság. Szabadka. pp. 246–265.